

FEKETE ISTVÁN

Fekete István emlékezete

(1900-1970)

Rövid szemelvények a dunántúli, magyar tájat és a természetet bemutató prózájából, ami a legszebb a maga nemében, a magyar irodalomban. A részletek a hívó kifejezéseinek betűrendjében szerepelnek.

A berekben nincs protekció, és a Tél nem ismer pótvizsgát. Itt állandóan tudni kell az egész anyagot, mindennap felelni, süggni nem lehet, és egyetlen rossz felelet az élet bukását jelenti. (Téli berek.)

„**A beszálló pajta alatt** hűvös szellő borzolta a szertehagyott szénát, s a késő délután árnyékai hidegen hajlongtak, mint fák a szélben. A nap vörös ragyogása előmlött a város házai felett, s az utcák élete besurrant a házakba, hol újra meggyújtották a tél tüzeit.” (Tíz szál gyertya: 2.)

„**A délután lassan köddé vált,** az öreg tölgyre felültek már a varjak, mint az éjszaka baromfiai, s az erdő sötétedő mélységében álomra simogatta a fákat az alkony.” (Éjféli világosság.)

„**A délután már csak a vén fa koronájában villogtatta kevés aranyát,** lent a bokrok és nád között a szürke alkony szötte ködtakaróját, s a nádbugák némán hajoltak a víz fölé, melynek mélységében a magasság bárányszerűen ragyogtak hamvas elérhetetlenségben.” (Bogács.)

„**A gyalogúton vándor halad.** Szemében visszacsillognak a szeptemberi csillagok. Botjával suhogva csapkod jobbra-balra, nyomában megsárgulnak a rétek, és dérharmatossá lesznek a mezők. Amikor aztán a hajnal világossága végigszáguld a jegenyék csúcsán, hol tollászokodnak már a varjak, a patak hídjának támaszkodik, és végigtekint fanyar arcával a ködös, deres, varjúkárogásos tájon a vándor, a távoli szüretekre siető Október.” (Szeptember.)

„**A hideg megállt az udvarokon** és hóarcával a földet nézte. Szél nem volt, a felhők lassan, nehézkesen úsztak észak felé, és ónos szürkeségükben komorabbak voltak, mint nyáron a legfeketébb viharfelhő. A verebek elbújtak a zsúptetők fészkeibe, a cinkék, sármányok Isten tudja hova, csak a varjak kerengtek alacsonyan és rekedten károgtak az éjszaka elé.” (Az ostor.)

„**A holdat egy-két kis felhő kíséri,** mintha nem tudnának elszakadni a szépségétől, amit az éji vándortól kaptak, és láthatólag jól érzik magukat a dermesztő magasságban. De hűsül lent is a levegő. A folyó ködöt álmodik, a nádas hideg párát lehel, s a nappali élet nehéz, bomló párolgását elnyomja a növények édes, kesernyés, tiszta illata.” (Tüskevár.)

„**A hó halott birodalmában,** a havas erdőn rettegve álmodik az élet. Nincs hang, csak a szél jajgatása, nincs mozgás, csak a jeges ágak vergődése.” (Tél.)

„**A kakukkos óra** májusi vidámsággal kiáltja el a négyet. Zengő hangja mögött szinte látni az erdőt és érezni lehet a gyöngyvirágot. A rétség tocsogóin katonás léptekkel jár a gólyamadár, a fák fürdenek a fényben, s a patakok felett reszketve játszik a felmelegedett levegő. De a kakukk már elhallgatott, az óra puha léptekkel jár az idő éjszakai gyalogútján, és odakint tél van. Hideg december.” (Gyeplő nélkül.)

„**A kertek alatt** hideg füst szállongott, a kenderkóró, kukoricaszár és akácgallyak őszi tűzhelyszaga; a garádok alatt már az alkony bujkált, mintha félne a nappaltól, de félne az éjszakától is.” (A két szánkó.)

„**A kis pacsirták panaszát** elkobozta a szél – aki rendőr is volt a Tél országában – és kajánul hurcolta át árkon-bokron, de ebből csak annyi lett, hogy most már mindenki meghallotta. ’Nini, miért sírnak a pacsirták?’ ’Sírnak? – fülelt az öreg akác, aki süket is volt már, azon kívül goromba – tényleg sírnak. Ejnye, ... persze, hogy sírnak, pedig nekem jó fülem van.’ ’Miért füttyülnek olyan keservesen a pacsirták? – kérdezte egy kisgyerek a szánkóban, mert ő boldog volt új csizmáiban – talán fázik a lábuk?’ ’A Tavaszért’ mondta az apja. A szánkó hangtalanul csúszott tovább, de ez a szó ottmaradt a havon, mint a kimondott vágy, mint a pengetésből összeállott dal, mint a szellem a kőbe vajt arcon.’ (A nád.)

„**Akkor ment le a nap**, s az árnyékok hűvösödő öléből a madarak zengő énekekkel búcsúztatták a napot. Magasan valahol varjak szálltak károgozva, éji pihe-nőre, a nappal nyílt zörgései elhalkultak, és titkos moszatolások indultak el az avaron. A sötétség őszi félelmei akkor kezdtek inni az élők rebbenő álmaiból.” (A könyv.)

„**A ködös szántások árnyékokat sóhajtottak**, amelyeket zizegő szelek hordtak szét a határban, elhagyott utakon, s a sötétben titkos zörgéssel szaladtak száraz, holt levelek.” (Őszi világ.)

„**A lekaszált rétek tarlóján** pókhálók ragyogtak, amelyeket nappal sosem lehetett látni, és a nap vörös tányérja mintha megállt volna gondolkozni, hogy elszakadjon-e a föld peremétől.” (Tüskevár.)

„**Alkonyodott már** és a késő nyári alkony árnyékai összeteltek bennünket. Apám is széket hozott, később anyám is, és mintha vártunk volna valamire, mintha egy gondolatra akartunk volna emlékezni. Mögöttünk a falra fölfuttatott szőlő levelei suttogtak valamit a bujkáló szellőnek, alig esett egy-egy szó, melynek nyomában hallgatásba szaladtak a gondolatok. A falu csendesedett, egy-egy csillag kinyitotta a szemét az égen, s a kapu felől hosszú, hűvös, lengő szoknyában beballagott az udvarba az Est. A kert mintha csak erre várt volna, s a szerű mintha csak erre várt volna. Megforgatták az Est nyomán áramló levegőt, és a kazlak összetört, meleg nyárszaga nyomán hűvös kaporszag jött a kert felől. Az istállóból odahallatszott a lovak dobbanása, s a mogyorófák sötétjében kétszer megszólalt egy kis kuvik. Nem szólt senki, csak amikor a Göncöl négy kereke is kigyulladt, szólalt meg nagymama, és apámra nézett, az ő gyerekségének emlékébe: ’hallod, fiam?’ Ekkor már mi is hallottuk, mert valahol a kertben, vagy

talán mögöttünk, a szőlőlevelek között, a földön, vagy a levegőben egyszerre, mindenütt a szívünkben, mint valami jóra fordult kedves bánat, megszólalt az őszi bogár. 'Krii-krii,' és nagymama a sötétbe mutatott száraz, fehér kezével – hallod, kisfiam?" (Fekete István füveskönyve: A múlt tüzei.)

„**A lebukott nap küllős sugarai** még ott villognak a felhők között, de a távoli erdőkben lilás árny borong már és a völgyek telefolynak sötétséggel.” (Gyeplő nélkül.)

„**Amikor a két lövés** durranása végigtáncolt a rengő levegőn, az öreg róka felkapta a fejét, a fiatalok felugrottak, és belenéztek a zizegő kalászkok titkos erdejébe, melyben most halk, hűvös árnyak jártak, és a búzafejeket megsimogatta zizegő, sárga kezével az enyészet. Az akácfákon már gerlék kurrogtak, a kakukk csak ritkán kiáltott az erdők tikkadt mélyén, a lány búzatáblák helyén kemény kereszttek nőttek, és a tarlók felett a nyár delére harangozott egy álmos kolomp. Ekkor felállt az öreg róka és elindult fiaival az Augusztus elé.” (Július.)

„**Amikor felbredtem,** már reggel járt a kertben. Leseperete az éjszakát a völgyekbe, és megintette az órát, hogy jó lesz csendesebben viselkedni ... A szívem is elhalkult már, mint a többi órák, melyek csak akkor járnak kemény léptekkel az idő útján, ha egyedül van az ember.” (Erdei utakon.)

„**A nap most kelt fel,** s a kerten át lábujjhegyen lopakodik a ház felé a világosság. A ribizlibokrok nyár végi levelén dúsan ül a harmat, az uborkák sárgán haldokolnak az elszáradt kacsokon, s a vén almafa nagy koronájában hajnali ködben nézik a földet az almák.” (Tíz szál gyertya: 6.)

„**A nap ekkor szállt le,** túl a nagy vízen, és vörös küllői kiragyogtak az ég alján úszó felhők mögül. Halkult az élet a lápon. A nádas levelein már ősz borzongott végig, és magasan valahol kurrogva kiáltottak a darvak. A szél megzendült a láp mélyén: sóhajtvá hajolt meg millió nádszál, és az égen kinyitotta ezer meleg csillagszemét az est.” (A koppányi aga testamentuma.)

„**A nyugati ég vörös,** s az est már elindult az erdőből, és az őszibogarak megpendítik a kis citerákat. Szól az ősz szelíd muzsikája, pedig már fent vannak a csillagok is, s az elmúlt nap nagy vásárja után takarítani kezd fekete seprűjével az Éjszaka.” (Nyárutó.)

„**A parázs már csak hunyorgott a kályhában,** és a hamu alól kifolyt a szobába a csend. – Lámpát kellene gyújtani – gondoltam, de aztán egy kis gyertyát vettem le a gerendáról, és az asztalra állítottam, mert úgy éreztem, nem fény kell most nekem, hanem csak egy kis világosság. A gyertya fellobbant, néztem, mert a lángocska nem bent lobogott már, hanem kint, az ablak sötét tükre mögött álló kis fenyőfán és én kint az éjszakában ott ültem mellette. Elállt a szél. A hó már alig szállingózott én meg csak néztem az ablakok végtelen során, s az idő ködös messzeségében azt a kis gyermeket, aki az én szememmel nézte a karácsonyfát. Aztán mintha felemelne valaki emlékeim legtávolabbi ablakában, és átölelve a karjában tartana. Az anyám ... – Elfújhatod, kisfiam. Majd holnap újra meggyújtjuk ...Hogy elfújtam-e, nem emlékszem, de most itt, a békesség

nagy éjszakájában látom, hogy a láng lobog, lobog és tudom, hogy el nem alszik soha.” (Régi karácsony.)

„**A patak még az őszen kiöntött**, és a kósza vadvizek ottmaradtak a réten. Széttérültek, elcsendesedtek, és tükrükben nappal felhők, éjjel pedig csillagok nézegették magukat. Később fázni kezdtek és ködöt leheltek maguk fölé, de a ködöt elcsapta a szél, és a dermedt December hárttyás jégüveget simított fodrozó hátukra. – Aludjatok! – mondta, és elkopogott az erdő felé. Lerázta a fákról a maradék leveleket. Letördelte a korhadt gallyakat, és rá sem nézett a fenyőkre, melyek zöldek voltak, mint a fű a tavaszi pásztortüzek helyén. A fenyőknek nem parancsolt December, nem is szerette őket. Kemény léptekkel ment el mellettük, és nem tehetett semmit, ha zsongó susogással nevettek össze a háta mögött. Fogcsikorgatva állt meg az erdőszélen. Körülötte jeges szél perdült, és a messze ködös határ hangtalanul borult patkós csizmája alá.” (Éjféli látogatók.)

„**A rétekről elindult az alkony**, ködkendővel hajlott vállán, hogy titokzatos árnyakat hintsen a kukoricatáblák őszt suttogó országába.” (Bob.)

„**A szélben ringó vetések** helyén tarlott kopárságok hallgatnak, s az ezernyi kalásznép keresztbe rakva alig zizzen, ha a szél búcsúszóra jön esténként, és nincs, már kívül beszélgeszen a megsárgult mezők világában.” (Hanzi.)

„**A szél suhogva hajtotta a felhőket**. Hideg volt az ég, hideg a föld, s a füvek lefeküdtek az árokparton, hogy jobban múltak az idő. Április uralkodott a határban, hol sírva, hol nevetve, és az egész világ hozzá igazodott, mint a félbold királyhoz tehetetlen népe. Dél-felé néha elpihent, mintha maga is sokallta volna az esztelen nyargalódzást, s ilyenkor meleg lehelet remegett a tájon, de délután már újra rájött a bolondja, hideg port ostorozott az utakon, és telet játszott féleszű jókedvében.” (Tíz szál gyertya: 2.)

„**A szél úgy jár az erdőn**, mint a végrehajtó, és a fák sziszegve hajladoznak, mint az adósok. 'Fizetni, adósok, fizetni! Visszaadni mindent kamatos kamattal, amit az öreg bankár, a Föld adott. Nézzétek a Nyárfát. Az a jó adós!' Utolsó sárga levélbankóját is visszaadta már, és most úgy áll a berek szélén, mint a becsületes adós: levetkőztetve és elhagyottan. A Bükk is tisztességes fajta, a Nyír is, de még a Gyertyán is, aki pedig komisz, tolakodó népség. Először csak egyenként hullatták levélpénzüket az örök nagy perselybe, de aztán látták, hogy úgyis hiába. Megrázták magukat, lerótták az adósságot, és most békén vannak. Ha jön a végrehajtó, csak átsuhan az ágak között, nem tud belekapaszkodni semmibe. Bezzeg a Tölgy, meg a Cser! Nem! Ők nem fizetnek. Itt-ott egy kis kamatot, de aztán táguljon a végrehajtó, mert nem állnak jót magukért. Néha öltre mennek a széllal, amely perlekedve tépi a zizegő cserleveleket, de bevasalni alig tud valamit. 'Nem fizetünk!' Kiáltják a cserfák. 'Majd tavasszal!' És a szél is megunja a meddő verekedést. Alkonyattal elpihen ő is a völgyek ölén, de előbb még beszámol gazdájának. 'A Nyár, Nyír, Bükk és a többiek megfizettek, Uram. Csak a Cser, ... különösen a fiatalja. Ne adj nekik máskor! Nem fizetnek. Verekedni kell minden krajcárért, Ne adj nekik többet, Uram.' A Föld álmosan mozgolódik. 'Ne bántsд őket. Majd tavasszal megfizetnek. Alapjában jóra való

népek. ... Nem aludnánk?’ És az őszi estében mélyet ásít a Föld, és elalszik az erdő. Alszik a szél, alusznak a fák, csak apró kis cserbokrok zizegnek néha, mert álmukat zavarja a rossz lelkiismeret. ... A Cser még nem fizetett. ...” (Október.)

„**A szőlő a hegytetőn volt.** Középen a pince. Délre a Zselicség habos, zöld halmai hullámzottak, északra, a völgyben, a Kapos vize szaladt át Koppány földjén. A hegy hallgatott. Szél nem járt a tőkék között, a völgy pedig messze volt, így a vonatnak csak a füstjét láttuk, a szekereknek csak a porát. A zaj elterült odalent, mint a pára, és mi sem szóltunk semmit, mert a magány ott játszott körülöttünk, és aranyló, hamvas színeket festett a szőlőlevelekre.” (István király előtt.)

„**A túlsó domboldalon** valami elhagyott tűz füstölgött, és kesernyés szagáról megéreztem, hogy krumpliszárat égettek ott nappal, melynek hamujában porhanyóra sült krumplik várnak valakire, aki majd éjfél tájon fellobbantja a tüzet és szalonnát pirít, melynek leve lágy kenyérré csurran. Kulacsában idei bor van már, és kalapja mellett a kikericsnek lila virága. Öregedő legény egyébként az éji vándor, akinek arcán derűsen villan a tűz kapkodó lángja. Avult tarisznyájában friss dió van és hamvas szőlő, melyet majd csak vacsora után vesz elő, mert azt még anyja tette otthon a tarisznyába. Anyja, a lány karú, kék szemű Ősz, öreg fiának, a pincejárom festőnek, a pipás, puszkás Októbernek.” (Őszi alkony.)

„**A völgyek ködöt álmodnak,** a faluk hideg füstöt, a tornyok elmúlt harangbongást, s a temető kilibegő gyertyafényt, amely csak egyszer gyúl ki évenként, de világossága soha el nem múlik az elfeledett fejfák közül.” (November.)

„**Az est megállt egy kicsit** a faluvégen, és visszanezett a mezőkre, ahol sötét volt már minden, csupán a patak sudara látszott. A patakkal nem bírt sem az est, sem az éjszaka, mert a hajnalokat kötötte össze, és a fénnel tartott rokonságot. Így azután a sötétség nem is vesződött a patakkal, hanem ráborult a falura. Egy-egy szekér zörgött még valahol, a boltajtó jelzőcsengője megpendült néha, a kutak vályújában meglóccsant a víz, de a kertek alatt már az álom settenkedett, és a szérűkben már a kazlaknak dőlt a csend.” (A bagoly.)

„**Az éjszaka a földre lapult,** és kicsit meglódult a szél. A nyárfa zúgni kezdett, és a bodza is. Alattuk a füvek és a vályú végében a bogáncs sziszegve, susogva hajoltak dél felé. ’Szent Mihály ... oda a nyár ... oda az éjszakád is ... Szent Mihály.’ A felhőtlen égen hunyorogtak a csillagok.” (Cönde.)

„**Az éjszakák már tűnődők,** s a száraz Augustus leszakít egy-egy levelet a sötétben hallgató fákról. Nem látja senki, csak a csillagok, nem hallja senki, csak a csend.” (Öreg naptár.)

„**Az öböl partján** a Tél nézte a jeget. A jég kopott volt, mint a molyrágta bőr. ’Te tetted?’ – nézett szigorúan szélre, ámbár szigorúsága olyan volt, mint a kocsis hetykesége, akinek már csak ostora van. ’Én – mondta a szél, mint a cseléd, aki azt akarja, hogy felmondjanak neki – én ... na és?’ A Tél felemelte öklét, és megtántorodott, mert víz csordult a markából és zúzmarás kucsmáját lekapta fejről a szél. ’Hihihi, ... huhuhú ... – vigyorgott a szél – hiszen ez ko-

pasz, látjátok? – suhogott – hová titted a szép fehér hajad?’ ’Nem illik az öreget bántani’ morgott a várrom. ’Mit? – sikoltott a szél – ezt a kegyetlen vénséget? Hogy öreg? Pusztuljon!’ – és meglökte a kopasz, tántorgó Telet, hogy az egyetlen zuhanással végigvágódott az öböl jegén, s ettől megmozdult egyszerre az egész Tó. A Tél elmerült, és a repedés dörögve szaladt végig a messze, távoli partokig, hánykolódnı kezdtek a hullámok, pozdorjává törték a jeget.” (A nád.)

„**Az öreg December** elballagott már nyugat felé. Nehéz csizmái megkop-pantak távolodó szomorúsággal, de nem károgtak utána még a varjak sem, mert a keleti ég virradó lángolásában ígéretcsikók patája alatt szikrázik az erdei út, s a szánkóról számba veszi az erdei világ ragyogását az ifjú Január. Álmodik az er-dő, és a vén fák tudják, hogy ez a valóság, de tudják a varjak is, és még a sze-mük sem rebben Január fényes fogata után, melyet loholva követnek a fiatal gazda kutyái, a Hideg és a Szél.” (Éjfél az erdőn.)

„**Álmodnak az öregek** egyszerű, nyugodt álmot, és ez meg is látszik a temetőn. Tavasszal kivirágzik magától, nyáron idejár pihenni a csend és a ka-kukkfű illatában részegen dongnak a méhek.” (Fekete István füveskönyve: Számadás.)

„**Álmosak voltak már a délutánok** és nagyon csendesek a hajnalok. A határban száraz emlékként lapultak a tarlók, és a napraforgó bólongató nagy feje lekonyult, mintha tűnődve gondolna a nyár csillagszemű éjszakáira, melyek meghűsültek és a kolompok hangján kiáltottak valamit, mert a jószág már a ré-ten éjszakázott.” (Zsellérek.)

„**Álmos, csendes reggeleken** aztán felkúszik a köd a völgyekből, és üze-netet hoz a vén, csonkafejű fűzektől, égerfáktól, és más völgyi népektől. ’Alusz-tok-e már testvérek? Elkészültetek-e már? Mert hideg hírt hoz a patak messze északi tájakról, és a vadlibák is beszélték a nádas szélén, hogy vijjogó, fehér madarát útra eresztette már a fehér talárú Tél. Aludjatok!’ (Egy délelőtt.)

„**Április néha andalogva nézte** erdő-országát, néha kurta szoknyát kapott magára és láthatatlanul beállt a csemetekerti munkáslányok közé, akik egészen olyanok voltak, mint ő, mert a készülő nászt hordták a szívükben. Ott volt a csemeték csomagolásánál, amelyek milliószámra mentek szét az országba, és megsimogatta az alélt kis fácskákat. ’Ne féljeteK, ne féljeteK! Utánatok küldöm az esőt, a napot, a fényt, és a meleget. Kopár tájakon, vízmosásos domboldala-
kon, futóhomokon erdő lesz belőletek. Erdő és árnyék, erdő és szépség, erdő és élet. Ne féljeteK!’ S a csemeték megnyugodtak, álomba szomorkodták magukat, míg alattuk kattogva megindult a vonat.” (Éjfél az erdőn.)

„**Árnyéktalan homály van** a völgyekben, lement a nap, és domboldala-
kon hűvös sóhajtásokkal jár az alkonyat.” (Október.)

„**Ballagott a tél,** ballagott. Havas útjait összejárták az emberek, bekor-mozták a kémények, de a hideg tartotta magát és csak egy kis déli szél kellett, hogy újra hófehér talárt húzzon magára és szélben orgonáló jeges misét mond-jon önmagának. Karácsony járt a kertek alatt, és alkonyattal vágyakat szórt a

gyermekek útjába, gondokat a szülők szívébe és keresgélő szomorúságot azoknak, akik adni nem tudtak és kapni nem reméltek.” (Gyeplő nélkül.)

„**Beteg a tél.** Nagyon beteg. Olyan, mint az öregember: reszkető, könnyen síró, messze néző. Búcsúzik a tél. Olyan a tél, mint a haldokló, akinek várnak a halálára. A tél ezt tudja, és búcsúzik. De csak éjjel. Öregesen járja az erdőt, és megsimogatja a fákat, amelyek most ébrednek. És a keze nyomán dér hull a fákra, melyet reggel leráznak magukról. Nem kell az öregember ajándéka senkinek. A fagyzugokban, északi dombtetőkön ott hevernek régi hórongyai. Piszkosan, tépetten. Nem mos, nem varr az öregemberre senki. Minek? Úgyis meghal. Mindenki tudja. Tudja a nap, a szél és tudják a felhők, akik szolgálai voltak, és most széthordják utolsó rongyait, és komizkodnak az öreggel, mint az emberek. Kidőlt keresztnek senki sem köszön.” (Elmegy a tél.)

„**Bőjti szelek nyargalásztak** a berekben és hideg szél fűtyült a kopasz réteken is, akár októberben. A nyurga fák földig hajoltak, repült a tavalyi levél, és apró madárjokat sodort a szél a magasban. Éjjelente dúdolt a kémény. A kályhatorkok hidegen hozták be a kísérteties hangokat, mert már rég ellobbantak a tél tüzei, és a tavasz még erőtlenül küzdött a fagyzugok makacs hótorlaszain. Délelőttöként már fényesedett a nap, és a déli oldalakon pompázott a som, de estefelé fehér ködöt lehelt a haldokló tél.” (A múlt tüzei.)

„**Csak a hold nézegeti magát** a sásprémes kis vízben, és kikezdene a nyár öregasszonyával, de az ilyenkor már alszik a völgyek párás ágyában. Megunta a várást; fáradt is. Sápadt arcáról lekopott a pirosító, és egyszer majd csak elalszik örökre. Ravatalánál nem lesz más, csak szomorú, kései kis virágok s az álmodozó öreglegény, a Szeptember, akinek a csókák a vállára szállnak, és akinek síró nótájára megrázkódnak a fák, és szállongó, millió levelüket adják szemfedőnek, mely alatt békésen alszik a halott öregasszony: a Nyár.” (Vénül a nyár.)

„**Csak a pipiskék sírdogálnak** az utakon és utána futnak a búcsúzó Nyárral távozó szekérnek, amely előtt meghajolnak a kései virágok, s harmatból lett könnyeiket az út porába ejtik. A rétekről a pásztortüzek füstje szürke kendőjével int búcsút, a jegenyéken egy levél sem mozdul, csak állnak az út mellett, mint öreg hajdúk a temetésen, a felhők alacsonyan járnak és az erdőkből kireppenti fekete madarait a vén legény, a régi vándor, a pinceszagú Ősz. 'Sirassátok, megérdemli.' Csend van a tájon, ködbe vész már a szekér, s csak az Ősz szolgálai kiáltják ősi szóval: kár, kár!” (Gyeplő nélkül.)

„**Csak az ősz eleji holdsugár ilyen varázsló.** Valami finom köd ül mindenben, a házak fehér fala kilométerekre látszik, de a közvetlen környék ismeretlenné lesz, mesebelivé, más világgá, mint amit nappal látunk. Ilyenkor talán a vándormadár ösztöne bujkál az emberben, mert jó menni, menni, ismeretlen tájakra és várni valamire, amit csak a következő dombtetőn látunk meg. Fel a dombra, le a völgybe, új, meg új ősökön. Vágyak, remények teljesülnek be, és újak születnek. A csalitokból öreg erdők lesznek, a szálásokból tar fejű óriások. Mi pedig mind lassabban járjuk a holdas utakat. Elmarad mellőlünk a rohanó vágy, és csak a remény baktat mellettünk, hogy majd ott ... ott, a túlsó dombol-

dalon ... ott ... ahová talán soha nem érünk, mert folyvást új, meg új völgyek vájódnak, és új dombok nőnek a reménység holdvilágos tengerében.” (Fekete István füveskönyve: Tűz mellett.)

„**Csupa békés zsongás** az erdő. Jó lenne itt maradni. Lefeküdni a galagonya virágos sátra alá, megmarkolni az időt, megállítani a felhőket, álmokat és éveket. Megvárni az estét, amikor gyermekszavú kis harangok csilingelnek a bokrok alján, hol pettyes hátú katicabogarak a toronyörök. Amikor az alkony selymes árnyai magukhoz ölelik az erdőt, megrántják a kis bogarak a pókhálókötelet, és kling-klang, megszólal a májusi erdők harangja: a gyöngyvirág.” (Május.)

„**Darazsak zümmögnek** a nádtetők zugaiban, a kőpadra rejtelmes jeleket ír a vén diófa árnyéka, melynek levelei susogva búcsúznak egymástól, mert jaj, nem lehet tudni, mikor nyúl fel egyikért, másikért csontos, hideg kezével a dér.” (Szeptember.)

„**De ekkor már az alkony** árnyékai lopakodtak a bokrok alatt, s a nyári avar tűnődő lehelete folyt végig az utakon. Egy-egy korán elsárgult levél pattant le az ágról, és halk zörgéssel esett a csendbe, amely az alkonnal együtt érkezett.” (Hú.)

„**De elfogytak a többi madarak is.** A sárgarigó elvitte fuvoláját, a csíz elvitte citeráját, és csak a varjak trombitája hangoskodott a határban. – Magunk vagyunk! – mondták hányavetien, és öntelten ringatták derekukat a kopott fűvű, őszi gyalogutakon. Mert ekkor már ősz volt. Az éjszakák mélyek és titokzatosak lettek, a hajnalok lusták és hűvösek. A réteket reggelenként megcsókolta a dér, és a tücskök bánatos hegedűje úgy sírt a bokrok között, mint a bujkáló panasz.” (Egy szem kukorica.)

„**De most ősz van.** A cseresznyefa arany-piros levelei a földre készülnek, a bokrok összebújnak, mint a megriadt nyáj, mert közeleg immár az alkony, és a távoli gyertyák egyenként nyitják ki a szemüket. Körülnéznek a csend és a sóhajtás országában, s amint nő az árnyék, fényük mind nagyobb lesz, és vörös derengésükben fényleni kezd az esti felhők bágyadt vitorlája. Aki még kint van, csendesen ül a sírok mellett, zörrenik egy-egy rózsafüzér, a gyertyák világosságában elmúlt időkbe lehet látni, s a temető néma világában most tart tort az emlékezet.” (Tíz szál gyertya: 9.)

„**Dél felé jár az idő,** és olyan ragyogó meleg van, hogy az aszott füvek felett jól látni a felmelegedett levegő remegő áramlását nyugat felé. Mert keleti szél száll, de ezt csak az öreg nyárfa suttogó levelei mutatják, mintha üzenetet küldene a csomai útra, meg a malom felé a testvér jegenyéknek.” (Cönde.)

„**Délután esett, de utána kiderült.** A lefelé kerekező nap küllői végigseperték még a szakadozó felhőket, aztán megzendült a szél, s az est fekete hullámaid végigteregette a völgyeken. Ekkor már erősen pislogott a vacsoracsillag, és az őszi bogár szerény, halk kis muzsikája úgy járt a szőlőtőkék között, mintha a boldogságot kereste volna.” (Tűz mellett.)

„**Délután nagy lett a csend**, mert hullt a hó. Az ünnep már a faluvégen volt, és csak arra várt, hogy az ablakszemek hívogatóan kinyíljanak. Néha csendű csendült az utcán, néha kinyílt egy ajtó, s ilyenkor a fény kisurrant a hóra, amely tiszta volt, puha, mint a nagy ünnep arca. Amikor elsőt harangoztak éjféli misére, elállt a hó. A harangszó halkán megverte az ablakokat, aztán kiszállt a határba. Végiglengett az utakon, megsimogatta a sóhajtó nádast és kerengett az erdő felett, ahol fehér pompában álltak a fenyők és hócukros tobozkáikat szívesen odaadták volna valakinek.” (Éjféli látogatók)

„**Egyetlen szikrázó fehérség** lett az egész világ, s az ég olyan hidegen kék, mint a jég. A dombokon vastag fehér párna nyújtózkodott puhán és érintetlenül. Csendet rakott a hó a tájra, nagy, fehér csendet és ennek a csendnek a hátán pengve táncolt a szánkók csengőinek gyöngyöző kacagása.” (Kele.)

„**Egy kis szél érkezik nyugat felől** és kelet felé gereblyézi a tenyéryi kis hullámokat. Később már suttogni kezd a nádban, amely szelíden, alázatosan hajol meg kelet felé és – bár még nem kelt fel a nap – már ragyogni kezd a világosság. (Hajnal a parton.)

„**Egy reggelre** alattomosan beablakozta az öblöt a Tél. 'És most csend legyen' suttogta. 'Csend!' Sziszegte fenyegetően, de érezni lehetett, hogy nem ez az utolsó szava. Csizmája végigcsikorgott a patakon, dermedt kezével lesimította az utolsó leveleket a fákról, és dühösen fenyegette meg a fenyőket, akik nem átalottak nyári zöldben pompázni. De a Tó még egyre szabadkozott. 'Nem' mondta hánykolódva 'azt ne kívánd!' 'Parancs!' Dühöngött a Tél. 'Nem, nem parancs, voltak telek, akik nem akarták. ...' 'Hitványak voltak!' 'Hát énrajtam ne nőjön a hiúságod. Nem engedem!' A Tél összehúzta a szemét és szokatlanul csendes lett, amitől a Tó jobban megijedt, mintha őrzöngött volna. 'Mozogjatok, mozogjatok' kiáltotta a hullámainak, de nem volt szél, s a Tó hánykolódása egyre gyengült. A Tél ült a parton, az eget nézte, és csak ült. Estefelé egy kis szél mozdult, de a Tél szigorúan felemelte a kezét, s a szél lábához feküdt, mint jól nevelt eb. A levegő megállt, az ég tiszta volt, mint az üveg, s a Hold tetszelegve úszott távoli csillagfények holt ragyogásában. A Hold szemképráztatóan villogtatta jéghegyeit, s a Tél csendesen végighúzta kezét a holt hullámokon. És másnap már felhők takarták a földet, a Tó jegén hópelyhek járták a menyasszonytáncot, s a Tél megfiatalodva rakta a jégen a kopogóst. A szél pedig dúdolt hozzá.” (A nád.)

„**Egyszer idegen vidéken jártam**, napok óta úton. Naptárt nem igen néztem. Sötét este volt, és megkérdeztem a kocsist, mi az a világosság a túlsó domboldalon? Megemelte kalapját, és azt mondta: 'Mindenszentek este van.' Megroskadtam a zörgő szekéren, és a messze domboldalak imbolygó, millió apró lángját elvittem nektek, akik mindent-mindent odaadtatok és mindent itt hagytatok.” (Ősz végén.)

„**Ekkor egy mély, korrogó hang szólalt meg** a fejünk felett, s az öreg fák ismerősként labdázta a kongó visszhanggal. Egy pillanatra némaság ült az erdőre, de aztán tovább szólt a rigó, a gerle, és az erdő felett korrogva repült nagy

körökben a két holló. Mintha már ... hol is hallottam ezt a hangot? ... Hol is hallottam? ... De hiába kutattam az emlékek között. Talán álmodtam? ... Ó, ezek a hangok! ... Ekkor az öreg Királyra néztem. Hosszú, eres kezeire, vásott dolmányára, és majdnem azt mondtam: 'Mit búsulsz kenyeres?' ... És világos lett előttem, hogy ezeket a hangokat én soha nem hallottam. De hallotta az apám apja, meg annak is az öregapja. Amikor sűrű hollórajok károgtak a magyar pusztákon és ó, Istenem, sose tettek mást, csak temettek, csak temettek." (Hollófészek.)

„**Ekkor már az őszi bogár sírt a réten.** A kukoricák titkosan susogtak estefelé; a tarlókon idei nyulak ültek két lábra, ha valaki végigment a gyalogúton, és a hold széles arca ijedtre torzult esténként, mintha rémet látna az erdőben, amely felett elúszott." (Zsellérek.)

„**Eljár az idő.** A mezők sárgulni kezdtek már, a rétek tavaszi zöldje megfakult, esténként fűrj szólt és a fogolykakas terelgette fiait aggódó cserregéssel. Ráborult a nyár a világra. Hangja kezdett lenni a kukorica sásos levelének, szárazan zizegtek a gabonák, és a réten a fű zölden hullámozott, ringatva a virágokat és a méhek zsongását." (Kele.)

„**Elment a nyár.** Sokáig búsan botorkált még a kertek alatt a délutáni napsütésben, de könnyű gúnyját megtépték az ősz csahos szelei, dérharmatot hintettek rá hűtlen hajnalok, hát inkább elment. A jegenyék susogva kiáltottak utána szeles délutánokon, hogy maradjon még! Kései kis virágok bimbói összeborzongtak, ha jött az árnyék, és szerettek volna felágaskodni magasra, mint a jegenyék, hogy még egy simogatást kapjanak a búcsúzó nyártól. Ilyenkor szállt alá a nap, gőzölgő bíborban, és szolga módon ígért szelet új urának, az ősznek. A nyugati égen járó felhőtornyokat lilára, kékre festette, aztán lehunyta szemét a szélháton járó éjszaka előtt. A ködös szántások árnyékokat sóhajtottak, melyeket zizegő szelek hordtak szét a határban, elhagyott utakon, s a sötétben titkos zörgéssel szaladtak száraz, holt levelek, az elmúlás szélesre tárult országútján." (Elment a nyár.)

„**Elnéztünk messze le,** a Szamos végeláthatatlan ezüstostorára, és hallgatunk. A szívem kitarult, és két karommal szerettem volna megölelni a messze hegyeket, völgyeket, a hamvas-kék eget, minden virágot, minden rögöt, az egész ragyogó Erdélyországot." (Rózsakunyhó.)

„**Elült a por,** a napnak már csak vörös emléke hunyorgott az ég alján, de a kertek öreg fái alatt, a faluvégi gyepük zugaiban, a nádas árnyán, a puha, nagy kazlak mellett ott osont már a Sötétség kisebbik szolgája, a Szürkület." (Kele.)

„**Estefelé,** amikor a hold sarlója szomorúan bújócskázik a felhők hátán, a falu felől kutyaugatás, és füst száll a rétekre. A füst a nyitott tűzhelyeken születtek, ahol pöfögve sült a krumpli. A lángok villanásai néha kiugranak a sötétbe, és megcsillannak a cifra tányérokon, amelyek lakodalmi levesek emlékét őrzik." (Őszi világ.)

„**Éjfél van.** A toronyban elhallgatott már az óraütés zengése, de a kongás szétrepült az éjszakában, megérintette az alvó falut és alvó szíveket; kihült ké-

ményeket, meleg párnákat, élőket és holtakat; szétáradt a határban, és elveszett az erdők felett, hol némán állnak a fák, és a csend gyalogútján puhán ballag az Idő.” (Barangolások.)

„**Éjjel egyszerre megváltozott a világ.** Éles szél zizegett végig az erdőn, s mikor feljött a nap, egy borvörös orrú, vidám, vénülő legény lépegetett végig a nyiladékokon. ’Le a levelekkel! – kurjantott és megrázta a fákat – eleget ettetek, ittatok, aludjatok! Majd csinálom én itt rendet!’ Megcsipkedte a kökényt, hogy még jobban belekékült, a vadkörtét, hogy még jobban belesárgult, s a galagonyát, hogy még jobban belevörösödött. Szétcsapott a bokrok között, felrúgta a gombákat, aztán vidáman elment a szőlők felé. ’Dolgom van. Mire visszajövök, egy szusszanást sem akarok hallani!’ A kis cinkék ijedten pislogtak, csak a holló nézett vidáman Október után. ’Dolga van – hunyorított – dolga ... iszik! Ha ezt szegény anyja látná. De nem is lesz hosszú életű.’ Bizony, nem is lett, mert egyszer-kétszer végigszáguldozott még az erdőn, aztán csak elmaradt. Talán fejbe verték valamelyik szüreti mulatságon, vagy nyakát törte a szőlőhegy mély árkaiban – ki tudná megmondani?” (Éjfél az erdőn.)

„**Éjjel későn jöttem haza.** Ropogott a hó a szánkó alatt, és villogtak a csillagok hideg magasságokban. Fák jöttek-mentek az út mellett, mint a múlt alabárdosai, csilingeltek a csengők, és emlékek kapaszkodtak a saroglyába.” (Herlicska és a vidra.)

„**Éjszaka felnézett a csillagokra,** s a csillagok reszketve intettek, hogy ők már látják a Napot. Az erdő még néma volt és sötét. Később, mintha sóhajtott volna valami, s utána halk szél zendült a fenyvesben, mert az Éjszaka lomha szárnyán nyugat felé repült az Álom. Hűvös lett egyszerre. A kóborló párok harmatot szórtak szerte az utakra, melyek titkos nyomokat őriztek és a fűszálakra, amelyek reggelre mindig kiegyenesedtek. Az ég lassan kivilágosodott, és a báránnyfelhők fényelni kezdtek. Az erdőben tétován járt a Szürkület. Nem tudta, menjen-e, vagy maradjon? Nem tudta, kinek a gyermeke, az Éjszakáé-e, vagy a Nappalé, mert senkinek sem kellett.” (Derengő hajnal.)

„**Én festem meg az almát pirosra,** a kökényt kékre, én lehelem a szőlő hamvát, és én suttogok a nádasban, amikor csendes estéken fájó üzeneteket küldenek a vándorló madarak. És én járok a késő nyári utakon is, amikor nem kelt még fel a hold, és zizegve zörög a tengeri szár; én gyűjtöm fel a távoli dombok csillagszemű pásztortüzét és én furulyázok szélsípommal az erdők felett, hol alvóra kárognak már a varjak. De a távoli pincék ajtajában is én kurjantok, ha csordul a must édessége, kong a hordó, és öreg nótákkal labdázna az őszi váró domboldal. Én vagyok az őszi álmok elhíntője, begyepesedett utak csendes vándora, az álmos Szeptember.” (Köd.)

„**Én mindig örülök a hónapnak,** mert mögötte mintha mindig karácsony lenne és szabadság. Béke és szelíd emlékek. Fenyőszag, kis gyertyák és drága arcok, akik már elmentek.” (Egyedül.)

„**Érik már a szőlő** a délre néző dombok hajlásán, és ilyenkor fehérebbek az öreg pincefalak. Nyitott ajtajukon beoson a napsugár, ott villog az öreg sajtó

szúette fáján, és a nyári hűvösség hátrább húzódik a pince mélyére, hol csend van és a fekete sarkokban a rég eltűnt szüretök vígsága van eltemetve.” (Szeptember.)

„**És odakint**, térdig ködben járva, fázósan átszalad a határon az álmos őszi reggel.” (Elment a nyár.)

„**Fáradt és öreg volt a Nyár**, csak a szíve volt még meleg, de reszkető kezével hiába ültette már a virágokat: nem kellettek senkinek. A nappalok elhűvösödtek, és az éjszaka hideg lába nyomán lila virágok születtek a réten, akik már nem a Nyárt tartották szülőanyjuknak. Az út menti fák észak felé néztek, mintha vártak volna valakit, a levelek suttogva reszkettek, ha feljött a hold és a gulya lágy kolomp-harangja álmosan simogatta meg az esték ködös borulását.” (Derengő hajnal.)

„**Február** ott feküdt az árokparton, félig olvadó hólébe fordulva, de a varjak még csak azt se mondták, hogy: kár. Nem is nagyon mondhatták, mert egyszer csak elkapta a víz, és vitte, vitte dél felé. Ekkor süttött ki a nap és a kis cinkék valakitől azt kérdezték: 'Nincs cipőd? Nincs cipőd?' A gyalogúton egy kislányka lépegetett és mezítláb volt. Ruhája gyűrött, és téli, mint a szegény kis parasztlányoké, de az arca hamvas, és a szeme kék. 'Nincs' mondta, és kötényéből kankalint ültetett a domboldalra, és ibolyát a bokrok alá. 'Kár – mondták a nagyképű varjak – kár ide a virág, hiszen még tél van!' 'Nincs tél – válaszolt a kislány szerényen – hideg van, de tél nincs.' És amint melegkék szemével végignézett a tájon, szikrázni kezdett a nap, kivirágzott a som, nyújtózkodtak a fák, s a varjak távoli fészkeikre gondoltak. 'Ki vagy te?' Kérdezték óvatosan, mert nemcsak a tolluk, de a szívük is meleg lett. A kislány nevetett, s ettől a nevetéstől egyszerre búgni kezdett a vadgalamb. 'Én a Március vagyok' mondta csendesen, s amerre ment, kizöldült lába nyomán a fű.” (Éjfél az erdőn.)

„**Felette csillogtak remegő, apró csillagok**, alatta köd úszott a völgy ölében, s azon túl csendesen mormolt a patak. Körülötte a hideg tér, és elébe terült az idő. De Vuk nem félt egyiktől sem. Az időt majd végig járja – érezte ködösen – és az utódai folytatják, ha ő beleszakad a homályos semmibe. A rókák szabad népe nem vész el. A faluban ekkor kondult meg a harang és a csillagok is álmosabbak lettek, mert a harangszóából megtudták, hogy közeleg már a virradat. (Vuk.)

„**Fent magasan vadlibák** húznak dél felé. A vezérgúnár kiált dallamoslagyan és kiáltása csak éppen megsimogatja a csendet. Aztán feltámad a szél és zsongani kezd az erdő orgonája.” (Október.)

„**Fények úsztak a levegőben**, csillogott a patak, az ég olyan végtelenül magas volt, mint tán még soha, s mégis-mégis végtelenül közel. Egy-egy felhő gomolygó ezüstvitorlával úszott a mérhetetlenségben, és a sok virág kósza illata részegítően telepedett szívemre.” (Áldozócsütörtök napján.)

„**Ha hajnalonként, vagy alkonyattal havat hord a szél** az utakon és zúzmarás ágak kopognak az ablakomon, fészket ver gondolataim közé az egyedüllét vágya. Ilyenkor öreg házban szeretnék lakni, messze néző domboldalon.

A kályhában pattogna a tűz és kis madár szállna az ablakdeszkára. Megkopogtatná az ablakot és eszembe juttatná a rég elfeledett verset: 'Itt a tél, fűj a szél, zörgeti az ágat, füttyörész, dudorász, szomorú nótákat.' Halkan járnék, öregesen tennék-vennék, és talán vendégeket is várnék. Álmodó erdők felett varjak szállnának és szobám zugaiban sóhajtanának az öreg bútorok. Kopott vadbőrrel leterített fekhelyem lenne, s ha éjjel felébrednék, a pislogó tűz villanásai remegnének a szobában. Aztán nézném a hunyorgó parazsat; a kéményben meg zúgna a szél és az öreg kakukkóra rekedten mondaná a tizenkettőt. Csend ... csend. És szellemeket várnék, messze elment drága lelkeket, emlékeket, álmokat. Reggelre öles hó párnázná a völgyek alját, és a végtelenbe hajló úton szánkó csengene kedves vendégekkel, akik már csak az emlékeimben élnek, és akikkel a szán másfelé fordulna, hiszen jól tudom: az ő szánjaik égi magasságokban járnak már." (Epilógus.)

„**Hajnalokon még végigkocog a határban a tél**, de a reggeli nap fényesége előtt már a fagyzugokba húzódik. Birodalma fogytán fogy. Köhögő öregember lett a kemény legényből, kinek aszott bordáit megzörgeti a hajrázó márciusi szél. Halódik a tél. Hol van már az ő országa? A nagy fehér mezőkre ráneveztett a nap, végigboronálta a déli szél, és mire a tél észrevette magát, már ki is rántották alóla a gyékényt. A fehér tengerben fekete szigetek nőttek, meleg, zöldellő földszigetek, és már csak az erdei szakadékok hideg árnyán lapul egy-egy homályos, piszkos hódarab, melybe görcsösen kapaszkodik a levitézlett úr. Innét jár ki hajnalokon a dombhátakra, hogy végignézzen vélt uradalmán. De érkezése nyomán most már nem dideregnek fázósan a cserjék, és csúfondárosan utána kiáltanak a cinkék, mint a falu vásott gyerekei a félnótás koldus után. A tél viszsa fenyeget botjával, de ütni már nem tud." (Március elején.)

„**Halkan beszélget az erdő**. Suhogás kél az öreg bükkök koronájában, pattanik a gally, zizzen az avar, és a szürkeséggé aszott fényt lassan elnyeli a csend." (A múlt tüzei.)

„**Harangoztak éppen**. Szél nem volt, s a zengés úgy hullámozott a város felett, mint a fiatal szívben a névtelen öröm. Nem tudni, honnét jött, hová lesz majd, csak van, és alig venni észre, ha elmúlik. A harang már régen megállt a torony borongó homályában, ütője mozdulatlanul függött, mint a béna ököl, de a zengés még ott úszott a levegőben, mintha a világosság szállna a napsugarak ragyogásán. Május volt, s a virágoskertek illata bódultan dülöngélt az utcákon." (Tíz szál gyertya: 3.)

„**Hazafelé hallgatva mentünk**, mert nekünk akkor már elmúlt a nyár. Az erdő elkísért egy darabig bennünket, de aztán elmaradt mögöttünk. A dombháton lánghalni kezdett az augusztusi nap, s a szőlőfürtökben édesmelegen értek eljövendő mámorok. Később kitárult előttünk a messzeség. Hamvas párái alatt csillogva futott a Kapos vize. Visszanéztünk még egyszer a hegyre, aztán leszálltunk a völgybe, hol valamikor Koppány lázongó áldozati tüzei égtek – István király napját ünnepelni." (István király előtt.)

„**Hegyek, hegyek**, távol kéklő hegyek. Ködös hullámai a messzeségnek.”
(Öreg naptár.)

„**Holdas éjeken** ezüstre válik a szőlőlevél, nyest surran a pincék padlásán, és apró ablakaik homályos szeme letekint a kanyargó országutakra, hol vidám szekerek kanyarognak, halkan szállnak rég elkiáltott kurjantások, és elmállott keszkenők lobognak pirosan, fehérén az elmúlt örömök éjféli tükrében.” (Szeptember.)

„**Illatos, nyári csend**. A hajlott délután már ott hűsöl a kerítés árnyékában, a rétről beszáll néha egy madárfütyty, a növénykék mélyen lélegeznek, az ágak között egy-egy madár surran, a föld puha és meleg, az út porában némán sűrögnek a hangyák, és valahol lágyan fuvoláz a málinkó.” (Kele.)

„**Ilyenkor megcsendesednek a hajnalok**. Nem kóborol a szél, nem vándorol az ördögsekér, és nem repkednek száraz falevelek határról határra. A csillagok reszketve nézik a Földet, és az alsó világ pedig némán figyel, és észre sem veszi, hogy a dombok puha hátát adventi hangulattal hinti be a dér.” (Decemberi hajnal.)

„**Jár az idő**. Mint a víz, folynak a percek, és túl a hegyen már gyűjtogatja apró, fagyos gyertyácskáját Mindenszentek kapujában a dérdolmányú November.” (Október.)

„**Kitárult a hullámos dombvidék**, és közel jött a völgyek kékbehajló messzesége, a fehérítő gyalogutak pántlikája, a patakok ezüstös sudara és a puhan szálló szelíd felhők.” (Zsellérek.)

Közel szállt az erdők fölé a nap, és a szelíd őszi édes-fanyar illata megült az avaron, mint az öreg emlékkönyvek fonnyadó virágainak az illata. A fészkek üresen ásítottak, az erdő csendes volt, mint a borongó gondolat, csak a harkály kopogott valahol messze, mintha a nyár útiládájába verték volna az utolsó szöveget. Az őszi szelek csikói elviszik majd az öregasszonyt, és kis motyóját, mert odaadott már mindent, és nem kell már senkinek.” (Bogáncs.)

„**Kuvik kiált a homályban** és sírba hullt siratások zsongnak a kis kápolna orgonáján. Hangjában benne van a szél sóhajtása, tengeri szár zörrenése, varjak káromgása, koszorúvirágok enyészetszaga, s eldőlt keresztetek roppanása. A vén legényt, Novembert, a muzsikust nem hallgatja senki csak az anyja, a borongó szemű Ősz. De ő is elsírta már minden könnyét, eltemette minden örömét – menni akar. Szelíden megérinti fia karját: 'Gyere már fiam! Halott itt minden ... kinek muzsikálsz?' (November.)

„**Lassan belecsúszott a szán** a csillagos éjszakába. Néztem utánuk. Amikor már csak a kis szánkócsengő pendülései játszottak a keményre fagyott havon, akkor világosan hallottam, éreztem és tudtam: 'Ha szeretetem nem lenne, olyan lennék, mint a zengő érc, vagy a pengő cimbalom.' És ekkor fordult a Föld Újesztendőre.” (Egyedül.)

„**Lám, jön már vissza a fényes fogat**, de csak lépésben, halkan pengnek már a csengők, nem kíséri senki, az ígélet csikókból a beteljesülés vén kancái lettek egy hónap alatt, s a fiatal Januárt lassan húzzák az Idő temetőjébe. 'Aki-

nek lejárt az ideje, az menjen' bólintanak a vén fák és gondolják a varjak. 'Majd jön másik.' Jött is. Ifjú ez is, de csak gyalogos, Február a neve, és kissé köhögős. Hiába bíztatják a rezes orrú fuvarosok, hogy emberelje meg magát, hozzon egy kis havat, hideget, hogy tartson még a szánút. Február csak lógatja az orrát, szipog és topog, nadrágja rongyos, kucsmája foszlott, nem szól, ha szidják, nappal locsog, éjjel kopog, s ha elhagyja magát olyan ködöt sóhajt bánatában, hogy még a fuvarosok is elhallgatnak." (Éjfél az erdőn.)

„**Magasan felettem**, valahol a köd tetején varjak kiáltoztak reggeli üzeneteket. Hangjuk ősi, mint maga a föld. Kint háltak a tó mellett, és most mennek a rétre, hova lila csillagokat rakott a kikerics." (Köd.)

„**Magasan úszott Pest felett a hold**. Sokkal magasabban, mint a faluk felett, hol a kertekre már lehullott a dér, és a télbe futó utakon egyedül jár a csend." (Zsellérek.)

„**Március volt**. Hajnalban északi szél csapott hirtelen a városra és a szitáló esőcseppek megfagytak a levegőben. Esett a hó, pedig a barackfák ágai már bimbóban voltak, és a kertekben, sárga kis arcával már napok óta nevetett a kankalin. Esett a hó, de olvadt is, és a táncoló hópelyhez keringőzéséhez kajánul muzsikált a bádogsatorna, tudva, hogy ez csak olyan pünkösdi királyság." (Tíz szál gyertya: 1.)

„**Megbékített az erdő**. A gyalogút puha zöld tenyerét tartotta elém, hogy lassan járjak, mert a fészekben megijednének a kicsinyek, a visszacsapódó zöld gallyak simogatva utánam sóhajtottak. A patak sietve bukdácsolt mellettem, és megkérdezte, nem küldök-e a Júniusnak valami üzenetet, mert ő elibe siet, és ha hírt kellene vinni, csak szóljak. Szívesen elviszi." (Május.)

„**Megszólalt a kukoricaszár**. Meg a nádas. Meg az erdő. Hiszen eddig is beszélgettek néha-néha, és panaszkodtak, ha forró szelek végigboronáltak rajtuk, de beszélgetni, susogni, sóhajtozni csak most kezdetek el. Most, hogy öregebbek lettek, rövidülnek a napok és a hold is olyan lassan úszik el felettünk, mintha valami bánata lenne, és lepergeti hideg ezüstjét a fonnyadó levelekre. Most nem kell szél, hogy öregesen, titkosan sóhajtson az erdő. Most csak a hold kell és a fáradtan zörrenő este; magasban kiált a vándormadár, és a sás, meg a nád, meg az erdő millió levele összedugja a fejét, és tanakodik, remegve suttog, hogy immáron – eljárt az idő. (A nagy bika.)

„**Még zöldek a fák** és a patakok, még nyári suhogással ringatja magát az erdő, ha megzendül a szél, de az éjszakák elnémultak és egymásra rakják a titokban lehullt sárga leveleket. Virág is nyílik még az utak mentén a régi kőkeresztek tövében, és gerle is bűg, ha hajnalban szépen felsüt a nap, de az eke már temeti a nyarat, a napraforgó a földet nézi, és őszi pókhálót lenget a szél a kukorica susogó levelén. Dúsak és teltek még a tőkék a nevető domboldalakon, szüretre kongnak mámort érlelő vidám hordók, de a vén diófák árnyéka magasabb, mint amilyen messze ér. És hogy süt a nap! Hogy porzanak a nyárból élő vásáros országutak; hogy csillog a tavak vize, ringatva a holdat és minden csillago-

kat, de a Tejút selyme kifehéredett már, az éjszakák hűvösek és a virradat hideg harmatot csókol a néma mezőkre.” (Öreg naptár: Szeptember.)

„**Messze faluk harangjai** most kondultak első misére. Sokáig úszik a mély zengés ködlő messzeségekbe, és magam előtt látom az apró templomokat, hol napsugár táncol az öreg padokon, és megaranyozza a zászlók fakó selymét. Az oltáron égnek már a gyertyák, és hervadó virágfüzerek fanyar, templomi illata száll a levegőben. A padokban egy-két öreg anyóka ül csak talán, lapozgatva a kapcsos imakönyvben.” (Áldozócsütörtök napján.)

„**Messze utakon járó szekerek** ilyenkor úgy mennek, mintha soha vissza nem térnének, és a vadlibák olyan otthonosan kiabálnak az éjszakába süllyedő estéken, mintha eszük ágában sem volna többet visszatérni hideg hazájukba. Az erdőkben is nő az avar. Álmos ködöt sóhajt a föld. Szállingóznak a rőt levelek néma libegéssel, és csak annyit hallani, amikor ezernyi testvérük fölé borulnak, mint amikor nyáron a fecske a vizet súrolja. De ettől csak nagyobb lesz a csend. Amikor aztán megindul az eső, az Ősz dobol száraz ujjával az erdőn örök rigmusokat, mint amikor az ember álomtalan éjszakákon a szívét hallgatja.” (Barangolások: Október.)

„**Milyen nevetők a fehér faluk**, ha a déli harangszó megáldja a kenyeret. Milyen bátran nyílik a kapu, hogyan csattanik – de aztán elmúlik a nap, szürke fáradsággal rogy le az alkony, és ha ellobbannak a vidám ablakszemek, egyszerre sóhajtani kezd a gond, sírni kezd valami régi sírás, fájni valami régi bánat. A tűnődő est néma borulásában megsimogatja a falut, s az álmokat, az erdőket és mezőket, az élőket s a temetőket, a virágos kalapú, meleg kezű, bús, magyar ősz.” (Öreg naptár: Szeptember.)

„**Mintha egy végtelen sóhajtás repült volna el a határ fölött**, szelíden megdőltek a búzaerdők, valahol halkán megszólalt egy madár, megmozdult az éjszaka harmatos levegője, és az álomból, illatokból, csendből és időből egyszerre világosabb lett, pedig ekkor csukták le szemüket a csillagok. Virradt!”(Bogács.)

„**Mire partot értünk**, már az est járt nagy léptekkel a nádasban. Nyomában felállt a csend, fölötte halvány csillagok születtek, és a nád mélyén gémek kiáltoztak visszhangos titokzatossággal. A nyár aztán ellépett mellőlünk; amikor a vasútra vitt a kocsí, az elmúlt vakáció szállt utánam az aranyló porban, és a fekete vonatnak füst- és iskolaszaga volt.” (Berek.)

„**Most kel a nap**. A derengésből kinőnek a távoli jegenyék és a messze dombok, s a völgyek hideg párája fényleni kezd.” (Vadlibák.)

„**Nem jár ilyenkor az utakon senki**, csak a szél. A faluk hókucsmát húztak a házak kontyára, a templomok tornya valahol a felhők felett van és most igazán az égbe ér. A jószág békésen kérődzik a meleg istállóban, a galambok megbújnak a dúcban, a baromfik az ólban, az emberek a tűzhely mellett, és csendesen pipázgatnak, hiszen arra való a tél, a pihenésre, a csendes számvetésre, disznótorra, lakodalmakra, mert nem robotra teremtette Isten a világot és nem gépnek az embert.” (Gyeplő nélkül.)

„**Nem mozdult semmi**, csak az Idő ballagott időtlen útján a végtelenségnek, maga mögött hagyva a perceket, napokat, éveket. Újra nőtték a fák, virágozott a rét, zsongott az erdő. Visszajött a pinty ezüstciterájával, nevetett a faluszáz csillogó ablakszeme, nevettek az emberek a téli estéken, amikor mindent betakart a hó, békésen pipáltak a kémények, mert az erdő úgy is adott, amit adhatott.” (Ci-Nyi.)

„**Néha szél támad**, s ilyenkor zizegve szállnak az ablakom alatt a holt levelek, amelyeket sárba ver majd a szeptemberi eső, deret ráz rájuk Október, keményre fagyasztja November, és letakarja őket csendes, halott havával December.” (Öreg naptár.)

„**Odakint éjszaka van már**: hallgatnak a fák, elült a szél a sötétség dús párnáján, elpihentek a száraz levelek; halkan becsukta öreg naptárját az emlékezet is, és csak az idő ballag a végtelenség néma országútján.” (Öreg naptár.)

„**Odakint nehezen akar világosság lenni**, mintha a homályos reggeli fény nem tudna megnőni. Sejtelmes a zúzmarás erdő, messzeség nincs, a hangok lehullnak a földre, s csak valami susogás hallatszik, amint a zúzmara itt-ott leperreg a keményre fagyott levelekre.” (Lutra.)

„**Őszkendőre ráhullott a hó** és eltemette. Könnyű, fehér takarót kapott, melyet erőtlén kis szélgyerekek is összetépnek, neki még sincs belőle ébredése soha. Majd ha a melegedő nap előtt földhöz lapul a tél fehér arca, és kibukkanak alóla a füvek meg a rögök, azok már az Újlesztendő gyermekei lesznek, akik nem is emlékeznek a régre, amely elment és elsüllyedt abban örökkön növekedő óceánban, melynek neve: Idő.” (Téli napok.)

„**Öreg a nyár**. Hajnalonként bódultan fekszik a mezők harmatos ágyában, és ha nem jönnek játékos, hajnali szelek, haja széthullva marad, mert megvénült a fésű, és megvakult a tavak tükre. Nincs kinek tetszeni. Nincs kinek! Megöregedett a hűséges szerető is, a Nap. Ragyog, ragyog, de a tűz, a ragyogás már nem a régi. Későn jön, korán megy ... hidegül a Nap is. Érti ezt a nyár asszonya, felkacsint a Holdra, és ezért festi magát esténként pirosra. És nyugtalanul alszik. Valami rém jár az éjszakában. Az erdők némaságában valaki hallgatózik.” (Vénül a nyár.)

„**Pedig azon az éjjelen** nem mozdult semmi az erdőn. A hold valahol a felhők mögött járt, melyek megrázták néha magukat, s ilyenkor hó hullott hegyre-völgyre. A szél tétován bolyongott a sötétben, s nem volt, aki utat mutatott volna neki. Igaz, elvesztek az utak is. A virradatot nem hívta senki, s az éjszaka sem tudta, menjen, vagy maradjon. Az órák akadozva mérték az éjszakát, és a fák megborzongtak úgy éjfél táján, amikor a bagoly halált kiáltott, és utána akkora lett a csend, mint elfeledett öreg kriptákban, ahol nem jár senki, csak az idő. Az éjszaka igézete alatt meglapultak a faluk. A kutyák a fal mellé húzódtak és vakkanni sem mertek, mert a titok már a kertek alatt osont, mint régmúlt időkben a farkasok. S ebben a döbbenetes némaságban egyszerre csak megszólalt valahol egy kakas. Keményen, félelem nélkül kiáltotta el az éjfél, és hangjában benne csengett a virradat és az örök ébredés.” (Szilveszteri éjfél.)

„**Peregnek a levelek** ablakom alatt, mert fúj a szél, és zizegő muzsikájából régi ősök elszáradt naptárlapjai libbennek elő, ahogy lágy kezével forgatja őket az emlékezet.” (Öreg naptár.)

„**Ragyogó reggel volt**, az őrt álló jegenyék levelei az út két oldalán alig reszkettek a széljárásban, és a kocsizörgés felett vércsék visítottak. Valami szelíd csillogás hömpölygött a gabonablák fölött, s úgy éreztem, lélegzetemben benne van az egész táj, mámoros virág, mező, nyárfa illata.” (Fekete István füveskönyve: A múlt tüzei.)

„**Rázza az erdők színes rokolyáját** a szél, dúdol is hozzá az öreglegény, öreges nótákat.” (Egy délelőtt.)

„**Repül a gémmadár felhők felett**, felhők alatt, és talán lenéz a vándorló tájakra, ahol érik már a kukorica, fellobbannak haldokló, nyárvégi tüzek és a krumpli füstje ráborul a völgyre, mert nem akar elmenni onnét, ahol született. Lenéz az utakra, melyek folytonosak és végtelenek, mint az idő, és átrepül a faluk tornya felett, hol rekedt kis harangok most már korábban mérik az estét.” (Szeptember.)

„**Rég elhangzott kacagás** bujkál a mestergerenda alatt, ruhák suhognak a simára csiszolt padon, eltörött pipák parázslanak az asztal felett és füstjük álmosan, hidegen telepszik a holdsugárra. Aztán porrá vált hegedűk zendülnek fel, s a pók ijedten húzódik meg a sarokban; a szű percegése elhallgat a gerendában, és a régi borok elkóstolt zamata mellé odaül könnyes arcával, újra mulatni a Bánat. Aztán elfogy a fény, a susogó hangokat elviszi a hazasiető holdsugár, és szigorú, fekete arcával betekint az ablakon az Idő.” (Szeptember.)

„**Régi karácsonyok** bukkannak fel emlékeim villanásaiból, és megvilágítják az elmúlt időt és embereket, akik élnek újra és örökké a kis karácsonyi gertyák puha, libegő fényében.” (Régi karácsony.)

„**Senki nem vette észre**, hogy az erdők hűsén, kopár domboldalak alkonyán, szürke hajnalok derengésében egy fáradt öregasszony ballag az emlékek gyalogútján, a kifosztott anya, a ráncos arcú, elvénhedt Nyár.” (Éjfél az erdőn.)

„**Senki sincs a réten**; a patak üres, a rövidfűvű sarjú nem suttog, a nádasnak nincs már mondanivalója, a bokrok elvénülve álmodoznak, s a kertvégi gyepük alatt mélyen alszik a Nyár. Szája nyitva, barna lábát megvagdosta a tarló, dús keble ellapult rongyos kendője alatt és szakadt kötényéből kidőlt a földre az öregecske ajándék, amit még vinni akart valahova valakinek. Egy kis virág, egy kis gomba, egy kis gyümölcs, egy kis méz, kései szerelem, megunt napsütés. 'Ne mutassátok az öregasszonynak, hogy tele vagyunk már – mondják kövér és ostoba gyerekei –, had teljék kedve; azután, ha elment, szórjátok ki az egész kacsatot.' Alszik a Nyár; ráncos, öreg arca mosolyog. 'Hogy örülnek majd neki' – álmodja, és szívében a jóságot lapátolja a halhatatlan Élet, ami kireppen majd egyszer a fáradt testből s avult rongyok alól, de magával visz mindent, hogy ideje érkezéssel önmagában megújulva újra odaadhassa magát az átfagyott, okosságában és keménységében didergő, és nyomorúságában magára talált földi világnak.” (Kele.)

„**Szemei ilyenkor merengők lettek,** és dúdolni kezdett valami öreg pásztordalt ... 'a nyáron, csősz leszek én a nyáron ...' Kedves, öreg hangja vágyódóan, álmodó melegséggel zengett, és benne volt a nyár napsugara, távoli utak aranyos pora, a hegyek messze kékje, lekaszált kertek édes, szomorú illata és hűs patakok csobogása, melyek felett szitakötők táncoltak.” (Sinyi.)

„**Szeptember végi hangulat** kísér utamon. A völgyekben még ott bujkál a vénasszonyok nyara, de itt fent már zörögve hordja a szél a falevelet. A túlsó domboldalon hordó kong: szüretre készülnek. Nemsokára megcsordulnak a füstök, a pincék vidám füstöket áldoznak, s az öreg diófákról álmos éjszakákon koppanva hull alá a dió. A pincegádorok megint egy évre elteszik a nótát, azután csak a csend szövögeti láthatatlan hálóját a homályban. Künn a venyigesorokat majd befújja a hó. Egy-egy szarka cserreg a karókon himbálódzva, a pincék meg behunyják apró szemeiket, hogy a lakodalmak mámorát őrző öblükben álmodhassék a múlt, kísérthessenek az elszállt melódiák és érthessék az új nóta, új nászra a százéves dongák között.” (Polányban.)

„**Szeretek gyertya mellett írni** öreg házban, hol kőköcskák vannak az ámbituson, és bolthajtás őrzi a lakók álmát; szeretek gyertya mellett írni, hol álmosan dörmög a kályha, és vén kutyák vakkantanak céltalan, őszi estéken; szeretem a gyertya puha fényét, hol gondtalanul alszik a kert és az öreg fenyők.” (Fekete István füveskönyve: Emberpor.)

„**Szeretem a ködöt,** mert csend van benne, mint egy idegen országban, melynek lakója a magány, királya pedig az álom.” (Köd.)

„**Szél jár a dombháton** és felborzolja a szalmakazlak oldalát. A kazal tetején hóból van a kucsma, de a friss vágás szalmaszájai között a nyár zizeg, az augusztusi nap sárga lángja szikrázik, s a kánikulában fürdő sarló szikkadtsága álmodik. Járhat a szél hóval, hideggel, ásíthatnak érdes, szikrázó éjszakák: a szalma, melynek parányait a nap építgette, el nem ereszti a meleget.” (Téli napok.)

„**Távolról bűgött valami.** A nádas megmozdult és szisszenés nélkül megdőlt, mintha valami láthatatlan erő nyomta volna. Elhomályosult a nap. Bár lent alig mozdult a levegő, toronymagasságban ijesztő, szürke felhőrongyok száguldottak dél felé. A távoli mély bűgás zúgni kezdett. A szél hirtelen lecsapott a földre. A napot már nem lehetett látni. A porszürke felhők a házak üstökét súrolták és mögöttük hegyként dörögtek előre ólmos, habos, hideg fellegek. Most már gátja szakadt a vihar. Dermesztően ordított az orkán, a fákat szinte a földre nyomta. A felhő-hegyek gyomrában kénsárgán hörögtek a villámok. Mást nem is lehetett hallani, mint a vihar zúgását és a fenyegető, eget-földet rengető dübörgést, mintha egy más világ óceánját tartanák a felhők rettenetes erőlködéssel, és nem lehet tudni, melyik pillanatban szakad a földre. Ekkor káprázató fény villant fel, melynek közepén zezugos fehérség reccsent végig. Irtózatossággal csattanással szétvágta a felhőket egy villám, és rászakadt a földre a jég.” (Kele.)

„**Túl a fákon párát lehel a völgy**, elnyújtózkodik, és láthatatlan messze-sége már az őszbe ér.” (Végállomás.)

„**Tűnődő csendes este** volt. A falu szemei körül az álom járt már, és az emberek mély lélegzése kiszállt az ablakon. A fák sötétségre hajtották szunyagdó lombjukat, a virágok kitárták kelyhüket, hogy belenézhessenek a csillagok, s a méhek álmosan zsongtak a kasokban.” (Toronyban.)

„**Unatkozik az öreg nap**, és valósággal ácsorog. Dél-felé egy-két melegebb pillantást vet a bokrok alatt kapargáló foglyokra, barázdába lapult nyulacs-kákra, de aztán csak elfordul nyugat felé, és párás lesz egyszerre a patakok völgye, hol vadkacsák bukdácsolnak, Isten tudja, mire halászva a jeges vízben, melyben még a homokszemeket is meg lehet olvasni. Délután egyszerre megváltozik napuram magatartása. Mintha valami sürgős dolog jutott volna eszébe: nekiindul a nyugati égnek. Egy kis fényt ken a kószáló felhőkre, hogy világítsanak, ha éppen kedvük tartja, aztán alámerül, vörös képével kajánul vigyorogva, mint-ha azt mondaná a holdnak, amely ekkor tűnik fel gyatra lámpájával: 'Szórakoz-zék, kolléga úr! Magának úgylis nagy ambíciói vannak.' De ekkor már este van. Didergő téli este, melyben fázik az egész téli világ.” (Január.)

„**Utunk temető mellett visz el**. Apró gyertyacsonkok fagyoskodnak a sí-rokon és a szél meglibegteti a zizegő koszorúk szalagját. Pár napja még a nov-emberi estébe derengő világosságot hozott ide az emlékező, fonnyadó szeretet, és most megint egyedül vagytok. Az ismerős lábak topogása egy évig talán meg-int nem hallatszik le hozzátok, de haj, sokan vannak, túl a határokon, akik fölött sohasem lobbant árva mécs az emlékező novemberi estében.” (Ősz végén.)

„**Ülök a vadkörtefa alatt**. A nap már elment, s az árok felett végigszaladt a szürkület. Nyomában a víz homályos tükréből köd szakadt fel, és kiszállt a rétre. Visszanéztem az útra. Sötét van már, emlékeim elmentek. Az öreg körtefa levelei susogva köszöntik az estét.” (Zsellérek.)

„**Zökkenve indulna meg a szán**. A falu apró tüzes szemei már feketén hunyorognának, a toronyóra messziről ütne, a csengők csak néha pendülnének, mint mikor az Úr testét viszik éji órán. Mennénk, mennénk. Az út szélén varjak himbálódznának őrt álló jegenyéken, és a fekete madarak, mintha engem nézné-nek. Miért néznek? Gyí, Kesely! Siessünk! Otthon meleg szoba vár, puha ágy, pattogó tűz, drága emlékek. De a lovak már alig mennek. Öles a hó és még hull, hull, egyre. Temeti a messze hajlékot, a kandallótüzet, az emlékeket. Temeti az utat visszafelé, de előre is, temeti az álmokat, az arcokat és örömeiket. Állnak már a lovacs-kák, és a szán körül kicsi domb nő. ... Megérkeztünk. A nagy fák koronájában sír a szél, gubbasztanak a fekete madarak, és új utasokra várnak. Öreg utasokra, öreg utakon.” (Epilógus.)

*Ezeknél szebben a prózában a magyar tájról, a természetről:
senki írni nem tudott!*

Epilógus

